

Foasia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

N°. 13.

Mercuri 11. Aprilie

1862.

SAMUELIS KLEIN

HISTORIA DACO-ROMANORUM SIVE VALACHORUM.

Caput III.

SS. Nicolaus, Nicetas, et Joannes Chrysostomus quid in Dacia fecerunt?

Sunt, qui scribunt Daco-Romanos seu Valachos per S. Nicolaum Myrensem Lyciae Eppum ad Chti fidem conversos, propter beneficium praestitum tribus filiabus pauperibus. Erat enim vir quidam tres habens puellas, cum vero non haberet unde ipsas dotaret, cogitabat ipsas meretricio quaestui proponere, quam rem inaudiens S. Nicolaus certam pecuniae summam colligatam de nocte per fenestram in domum illius projecit, et hoc ternis vicibus fecit, videlicet, cuilibet puellae, hancq. argenti summam in puellarum dotem dedit, taliterque a pessima parentis intentione et grandi peccato puellas liberavit legitimumque matrimonium ineundi viam aperuit. Hoc beneficium ubi ad notitiam communem pervenisset, caritate S. viri moti homines, et admirati ipsius pietatem, fidem etiam, et doctrinam amplexi sunt. Verum pace mea dicant quid velint hi viri, nunquam tamen me persuadebunt credere, et enim nemo antiquorum, quos saltem ego legi, hanc conversionem Daco-Romanorum refert, nec ullus asserit hoc beneficium S. Nicolai puellis Daco Romanis praestitum fuisse. Fuit Nicolaus in Asia natus et educatus, tandem in Lycia provincia Eppus, sed quod missiones in Dacia fecisset, absque ulla probabilitate asseritur, id circo haec assertio facile reiicitur, nec aliis argumentorum probis opus habet ut reprobetur.

S. Nicetas vero, distinctus a S. Niceta Martyre, Daciae Eppus circa annum 397 et subsequentes, magnam Gothorum et Bessorum, qui Daciae fines aut

incolebant, aut attingebant, multitudinem, optimus Patriae filius, Pater et Pastor ad Christi Religionem convertit. Dolebat enim viro sancto cor, quod haec gentes in terris Romani Imperii pestifera caecitate, et superstitione diabolica adhuc detineantur captivae. Hinc animum adiecit; ut animos eorum ad Evangelii mansuetudinem adduceret, quod cooperante S. spiritus gratia perfecit, unde et eorum Apostolus dici meruit. Ergo S. Nicetas erat Daciae Eppus; erant igitur in Dacia tunc temporis Christiani, quorum Eppus erat S. Nicetas, qui non tantum sibi concreditos fideles, christiane rexit, sed et alias limites Daciae subingressas gentes ad lucem Evangelii adduxit, ac ad credendam Divinitatem Jesu Chti convertit, ut Dacia universa Christiana esset. De hoc sancto viro, Martyrologium Romanum ita scripsit: In Dacia Sancti Nicetae Eppi, qui feras et barbaras gentes Evangelii medicatione mites reddidit, atque mansuetas. Ubi observare velim bonum lectorem S. Nicetam non dici Daciae Apostolum, sed Eppum in Dacia, neque Daco-Romanos ad Christum convertisse, sed feras ac barbaras gentes, quae utique distinctae erant a Romanis, et temporibus revolutionum Gothorum aliarumque gentium barbararum, quae illo saeculo non semel Daciam inundarunt. Amplius confirmatur nostrum assertum ex S. Paulino coaetaneo S. Nicetae, laudes et res gestas S. Nicetae ita canente:

Nam simul terris animisque duri
Et sua Bessi nive duriores
Nunc oves facti Duce Te gregantur
Pacis in aulam

Quasque cervices dare servituti,
Semper a bello indomiti negarunt,
Nunc jugo Domini subactas,
Sternere gaudent,

Nunc magis dives pretio laboris
Bessus exsultat, quod humi manumque
Ante querebat, modo mente Coelo

Colligit aurum

O vices rerum, bene versa forma!
Invii montes prius, et cruenti
Nunc tegunt versos Monachis latrones

Pacis alumnos

Sanguinis quondam modo terra vitae est,
Vertitur Coelo, pia vis latronum,
Et favent Christo supera occupanti

Regna rapinae.

Mos ubi quondam fuerat ferarum,
Nunc ibi Ritus viget Angelorum,
Et latet justus, quibus ipse latro

Vixit in antris.

Euge Niceta bone serve Christi,
Qui tibi donat lapides in astra,
Vertere, et vivis sacra templa saxis

Aedificare.

Avios saltus juga vasta lustras
Dum viam quaeris sterilemque sylvam
Mentis incultae superans in agros
pertis opimos

Te Patrem dicit plana tota Boreae
Ad tuos fatus Seytha mitigatur
Et sui discors te Magistro

Pectora ponit.

Et Getae currunt, et uterque Dacus
Qui cogit terrae medio vel ille
Divitis multo bove pelleatus

Accola ripae.

De lupis hoc est vitulos creare
Et bovi junctum postea leonem
Pascere, et rutis cava viperarum

Pandere parvis.

Namque mansveto pecori coire,
Bestias pulsa feritate sua es
Qui feras mentes hominum polito

Imbuis ore.

Orbis in muta Regione perte
Barbari discunt resonare Christum
Corde Romano placidamque easti

Vivere pacem.

Sic tuo mitis lupus est ovili,
Pascitur concors vitulus Leoni
Parvus extracta trucibus cavernis

Aspide ludit.

Callidos auri legulos in aurum
Vertis, et versos imitaris ipse
Ex quibus vivum fodiente verbo

Eruis aurum.

Ex his clarum est. S. Nicetam Dacum et Daciae quidem Eppum fuisse, et gentes Bessorum et Getarum aliosque barbaros Daciam infestantes, ac subinde partes aliquas inhabitantes ad Christi fidem convertisse, non vero Romanos, a quibus ortus ipse Nicetas, et a parvis Christiane educatus erat, usque populi sui etiam Eppos. Hoc ipsum Joannes Bolandus die 7. Januarii in vita S. Nicetae § III numero XI, ita fatur: Gentes ab eo conversae, aut in suscepta ante religione confirmatae, excoltaeque, deinceps recensendae. En gentes Dacorum antea conversae, erant a S. Niceta in religione magis confirmatae. Sanctum vero Nicetam ex Dacia ortum fuisse, ibidem ex Sancto Paulino Bolandus refert.

Dositheus Hierosolymitanus Patriarcha in praefatione ad Valachiae Principem Serbanum Cantacuzenum, quam Valachicis Bibliis praefixit, asserit: S. Joannem Chrysostomum quoque in Valachorum conversione desudasse, refert enim Sozomenus S. Joannem Chrysostomum accolae Nistri Christianam religionem docuisse. Huic fundamento nixus Dositheus putat per Nistriacae accolae intelligi Istri seu Danubii. Sed errat, procul enim stat Nister ab Istro seu Danubio; Ister etenim seu Danubius per Daciam decurrit. Nister vero seu Tyras Moldaviam a Podolia dividit. Author ergo Sozomenus per Nistri accolae, intellegit gentes Podoliae, et quas Nister aluit, usque ad Mare Nigrum. Sed etiam si intelligerentur gentes cis Nistrum a S. Chrysostomo fuisse conversas, non aliter, nec de alia gente intelligendum esset, nisi de iis Daciae populis, quos S. Nicetas in finibus Daciae ad Evangelii veritatem adduxit. S. Chrysostomus proxime successit S. Nicetae in fine saeculi IV, et initio V. Auream suam, vereque coelestem et melle dulciorem Doctrinam universo orbi terrarum effudit. Hic S. Pater amplius docuit, et in pietate proficere confirmavit, et qui in gentilitatis errore remanserant, Christo adjunxit: non quasi tunc primum Daci ad fidem Christi fuissent conversi, ex iis enim, quae diximus priori Capite constat, Daco-Romanos multo ante S. Chrysostomum fuisse Christianos, Eppos complures habuisse. Ergo Chrysostomus accolae Nistri seu gentes, quae limites Daciae incolebant erudit, et in pietate confirmavit, Valachis vero ab eodem S.

Magno Patre, et Ecclesiae Doctore fuisse instructos, et salutaria doctos non negamus. Libenter suscipiunt, et venerant Valachi talem Patrem, et imo gloriantur, talem se habuisse Doctorem, et pietatis suae Magistrum. (Va urm'a.)

PETITIUNEA

fostiloru granitarii romani Nr. 17 etc.

(Urmare.)

Insirarea temeiurilor de dreptu si faptele istorice, ce sprijinescu aceasta pre umilita petitiune, cutéza desu memorat'a poporatiune a granitiei a o cuprinde in urmatórele :

Asia numit'a vale a Rocnei, ce se marginesce cu comitatulu Maramuresiului, a fostu locuita de timpu necunoscuti de o poporatiune, care dupa dreptulu de statu transilvanicu a fostu numerata intre asia numitii „liberi“.

Aceasta poporatiune se bucura de tóte acelea drepturi, care fura daruite prin lege astorfeliu de cetatiani dela factorii legislativi si dispensatori de indurari ai principatului, si ea implinea tóte acele obligatiuni, ce iau fostu impuse pe dreptate.

De aceste drepturi se tienea mai antaiu deplin'a vóia de a dispune netiermuritu de proprietate atatu in familia si comuna catu si in cercu, cu tóte libertatile si drepturile ce curgu de aici.

Aceasta pana la anul 1472, fiinduca nu se afla nici unu documentu, trebuia se se conchida din fapte complinite, ca-ce prin nemica nu se putú dovedi tiermurirea dreptului de proprietate alu comuneloru in acelu tempu.

In acelu anu se ivi una ordinatiune (Rescriptu) dela regele Mathia sub Nr. 5 datata din diu'a profetului Jeremia, din care se vede, ca comunitatea Bistritia, credintiósá inclitetoru datini ale cetatiloru aflátórie in fundulu regiu: de a pretinde tóte pentru séne si a mantiené cu feliurite, de si nu prea oneste, mediulóce drepturi infurisiate, si redicá pretinsiunea si asupra Valei Rocnei, care totudeuna a fostu libera, si ca regele in fapta a si ordinaru supunerea acestui tienutu, candu (dupa propriele expresiuni ale documentului) se ar' afla intru adeveru asia, cumu s'a infaciosiatu de catra comunitatea Bistritia.

Documentulu Nr. 6*) alu aceluasi rege din sam-

bata dupa joi'a verde 1475 arata, ca starea lucrului totusi nu a fostu asia, cumu o au aratatu onorat'a comunitate, ca regele de si á concesu, cá Valea Rocnei se stee sub Magistratulu Bistritii, dar si acésta numai cu dreptu de iurisdictione (jure jurisdictionis) si nu pentru ca doara Bistritia ar fi avutu mai nainte vreunu dreptu de iurisdictione asupra ei, ci numai pentruca (Bistritia) era prea slaba spre a se apara in contra invasiuniloru esterne. Despre unu jus dominiu directu nu putú neci pe departe se fia aici vorba, fiindca din documentulu de statutiune, ce se vede din Nr. 6, titulus jurisdictionis se intoneaza expresiv.

Tienutulu Valei Rocnei remase in urm'a acestei ordinari regesci sub iurisdictionea Magistratului Bistritiei cu tóte acelea privilegii, libertati si drepturi, de care se bucura cetatienii orasiului Bistritia.

Asia tienutulu Valei Rocna se puse cu comunitatea Bistritia in egala stare si avea a pretinde acési tratare, ce se cuvinea si cetatianiloru orasiului, chiaru si candu nu ar fi avutu mai inainte acelesi drepturi si libertati. Inse aceste drepturi nu acumu s'au datu Valei Rocnei, ci ele cá nesce drepturi din vécuri, ereditate din gener. in generatiune i sau garantatu si pentru viitoriu spre acelu scopu, cá nu cumva magistratulu Bistritiei, dupa vechi'a si stapanirei centrale de atunci fórté bine cunoscut'a maniera a Domniloru de iurisdictione sasi se si insusiésca in verunu tipu órecare alte drepturi, decatu numai dreptulu de administratiune politica.

Si totusi se aflara dela 1475 inéóce casuri de plansori in contra amplotiloru din Bistritia, carii, in cunoscenti'a nedependintii loru fajga cu locitorii, de carii nu se vedea a se fi fostu alesu, apasá pe poporu si cá judecatori ai lui se folosica de starea lui cea fara de protegere spre interesulu loru.

Starea granitariiloru inainte de militarizare in privinti'a posesiunei o dovedesce si relatiunea catra

documente, cá se le lasamu viitorimei depuse in magazinulu documenteloru, in Fóia, ca, dica cine ce va vré, — dar' mai pretiosu odoru nu potemu lasa viitorimei in Fóia de catu astfelu de documente, care dovedescu luptele si drepturile stórze in urm'a loru, cá se servésca de exemplu de lupta pentru dreptu, ca-ce, déca ne lipsesce dreptulu, apoi si anim'a si literatur'a ni se angosta si vestediesce, si unu strigoiu — nu ne va desmenta dela principulu acesta. R.

*) Ne rogamu se ni se mai tramita si de aceste

consiliulu de resboiu alu curtii de sub Nr. 7 a Baroului Siskovich, care fú incredintiatu cu militarizarea, datata din 24. Augustu 1763, in care re-frange si cu indignare respinge afirmatiunile nobililoru celoru mai de aprópe, fundate numai pe presupuneri sofisticate si asternute pe calea cancelarii aulice transilvanice, prin care ei voiescu a dice, ca granicerii ar fi fostu neliberi, si apoi descrie pe granitarii cá posesori ai mosieloru sale proprii, in urm'a careia apoi s'a efeptuitu si redicarea granitiei militare.

E demnu de insemnatu, catu de multu s'a silitu acelu generalu renumitu a descrie pe poporulu acelu defaimatu alu tienutulu militarisatu, cumca este escelentu pentru serviciile militare prea inalte, ceea ce dupa aceea s'a si adeveritu.

Prea plecat'a promemoria sub Nr. 8 a primulu colonelu de granitia Enzenberg din 11. Augustu 1769 anca da granitiariloru unu atestatu documentalu, eumca ei intru adeveru au fostu apasati de magistratu, dara si ca ei de altmintrea totudeuna au fostu in libera posesiune a mosii si pamentulu loru.

Pertratara fosta inceputa in anulu 1762 in privinti'a intemeierii granitiei militare, care s'a facutu pentruca plasele poporulu, care era detorie a apara patri'a, dovedira cu ocasiunea resboiulu urmarii ereditarie o lipsa de plecare de a servi, veni in anulu 1766 la incheierea dorita de mai inaltele locuri.

Magistratulu Bistritii, anca in anulu 1764, a facutu unu documentu de cesiune, in care pune nesce conditioni, pe care preainalt'a diregatoria militaria in urm'a ordinulu Maiestatii Sale apostolice nu lea primitu, fiinduca acelasi magistratu isi insusiea in ele drepturi, care nu i se cuviniea.

Nedreptele pretensiuni ale magistratulu Bistritii fura respinse, fiinduca in insemnatele sub Nr. 9 documente, predate generalulu comandante de atunci barone Buccov, nu era nici decum pomenire despre drepturi dominale si despre dari naturale si pecuniarie curgatorie din acelea drepturi.

In urm'a acestora a datu magistratulu neconditionatulu documentu de cesiune Nr. 10/1, care printr'o ordinatiune a consiliulu aulicu de resboiu Nr. 11, datata din 28. Januariu 1766, se tramise comandai din Sibiiu.

Aceasta respingere cu buna seama anca se puse la cale pe temeulu reportulu din 4. Augustu 1763 alu comandantelu generalu de mai inainte baronele Josifu Siskovich,

Inaltulu consiliu aulicu de resboiu anca a recunoscutu, ca dupa conscriptiunea tierei din 1749 sub Nr. 12 pe totu pamentulu regescu (sasescu) se afla numai 700 de familii supuse (obagesci) si prin urmare nu se putea lua, cá locuitorii din granitia militarisati, cari singuri era mai multi de 700 de familii, se fia fostu supusi dominali.

Incheierea de aici este, ca granitarii din tienutulu Rocna, cá ómeni liberi, au avutu libera si ne disputavera posesiune familiaria, comunale si cercuaria, de care se tienu si muntii din anghiulu norduosticu alu Transilvaniei intre Maramuresiu si Bucovina. Drepturile lor de proprietate le intrebuintia ne tiermuritu, folosindu aratrele, livedile si padurile spre folosuri private, si earasi padurile si muntii le esarenda séu vindea spre folosulu comuneloru.

Documente despre aceasta se afla parte chiaru in man'a granitiariloru precum contracte de vendiare si de schiambu si altele, parte in deosebitele archive ale tierei si ale fostulu consiliu aulicu de resboiu, acumu asia numitulu c. r. ministeriu de resboiu, precumu si in ale c. r. ministeriu alu statulu, si numai din singur'a aceea cauza nu s'au potutu pastra in intregimea sa, ca-ci averea actuala a fostulu cercu militariu este in man'a diregatoriei de finantia, si asia fostiloru granitarii li s'au luat prin aceasta ocasiunea de asi ordina ei insusi, spre scopulu defigerei starei loru de dreptu si alu giorstariloru loru prefecute prin tempu, individi preveduti cu sciintiele poftite, si apoi ale impune acelora compunerea dateloru privitorie la acésta.

Dupa acesta pretramitere nu póte fi indoiéla, ca la ivirea regulamentulu intemeierii granitiei din 20. Fauru 1765 si a implinirei acestuia, adeca a sistemii intemeierii de granitia din 1766, granitarii din Valea Rocnei au fostu in liber'a posesiune a propriiloru loru mosii si pamenturi, despre care si reprezentantii comuneloru din granitia au datu anca in anulu 1853 la comisiunea asediéta pentru despartirea paduriloru in a ad 12 informatiuni circumstantiale si radimate pe documinte.

Prin regulamentulu si sistem'a de granitia li s'a regulatu si defiptu granitiariloru starea de posesiune de mai inainte, si administrarea venituriloru publice s'au intocmitu spre scopurile servitiulu militariu. Dupa sunetulu § 74 alu regulamentulu din 1765 si a § 75 alu sistemii constituirei granitiei din 1766 sub Nr. 13 s'au resolutu provenetele comunale alo-

diale (fiindca mai nainte nu au existat alte alodii) in folosul granitiarilor astfel, cá pentru acea se se asedia o comisiune economica anumita cu insarcinarea, cá se póte grigia atatu pentru manipulatíunea veniturilor, catu si pentru întrebuintierea acestora in folosul granitiarilor. Temeiulu la acestu fondu s'au pusu cu acei 7799 fl., cari de gloriósa suvenire deam'n'a imperatésa Mari'a Theresi'a la plansorile granitiarilor fosti in tabar'a an. 1763 iau daruitu din iertarea contributiei si fiindca nu s'au pututu erui cei indreptatiti la pretensiune, s'au dechiaratu de catra comand'a regimentului de neimpartiveri si dupa sunetulu rescrisului consiliului aulicu de resbelu din 8. Martie 1770 Nr. III. punctulu 21 sub Nr. 21 14 s'au si dechiaratu de atari, insumanduse proventelor regimentului. Acestea provente se si întrebuintiara spre sustienerea ofíicirilor administratiunei militare, precum si spre trebuintiele publice a le confiniei.

De aici ar fi trebuitu dupa dreptate se se edifice cortelele ofíicirilor si ale altoru persóne aflatórie in servitiulu militarú dela magistru de vigilia in susu; dar' acestea, precum si cas'a institutului de crestere redicata la 1784, afara de cele tehnice ale dídirei, s'au facutu de granitari fara de nici o plata, totu asia tóte celelaite edificie, ce au devenitu necesarie spre scopulu administratiunei militare, earasi fara de a fi priimitu recompensare hotarita in sistema.

Asia li s'au impusu granitiarilor in anulu 1765 si negociulu cu plute si cu sare pe Somesiu si Tis'a.

Prin aceasta granitiarulu pe lenga chiamarea lui militaria si agronóma s'a facutu si negociatoru peregrinatoriu spre folosulu fondului de provente, care prin aceasta in restempu de unuspriedece ani, adeca pana 1776 au adunatu o suma, fórté insemnata pe acela tempu, de 455,892.

Acestu feliu de comerciu ruinà pe granitari numai in treburile casnice si in sanatatea lor, ci fórté adeseori le casiuna mórté crancea prin strivituri la taiarea lemnelor si prin inecari, dupa cum se vede acésta din protocolulu Nr. 15 luatú de catra comisiunea ordinata spre imbunatatirea economiei din granitia in urm'a poruncei comandai regimentului din 29. Martiu 1840 Nr. 718.

In urm'a plansorilor granitiarilor li s'a ridicatu aceasta sarcina grea.

In fondulu de provente curgea si banii, proveniti din tacsele introduse de nou cu insa militarizare

ad. din tacsele de mori, esarendari de própínatiune, carcimaritu, vam'a tergului si venitele macelaritului, care, dupa cum s'a doveditu mai susu, se cuvinea comunelor.

Aceasta se intemplà spre daun'a respectivilor ad comunelor granitiarie, caci aceste drepturi din vechime, dupa cum suna o epistola de libertate a regelui Ludovicu data la anulu 1520, citata in specificatiunea sub Nr. 9, li se lasara lorú espresu pe lenga aprobatiunea drepturilor de mai nainte. Dar' fiinduca acuma se priviea si se esecuta tóte din punctulu de vedere alu neconditionatei subordinatiuni militare, asia nimene a cutediatu se se opuna cu apararea valórei drepturilor comunale, si anca cu atata mai puçinu, fiindca vreunu procuratoru de granitia nu au existatu neci odata.

Unii posesori de drepturi de moraritu facura exceptiune, in contra carora administratiunea economii militare lasà a se dídi mori din fondulu de provente. Acesti posesori de drepturi de moraritu se tienura strinsu de dreptulu lorú si remasera compartasi si cu asia numitulu infurisiatulu alodiu alu regimentului.

Aceasta despre original'a formare a fondului de provente, in care cursera si banii de pe lemne dela dielerii straini si in patru ani, adeca dela 1804—1808 si tac's'a comuna de lemne inceputa a se introduce, care totusi a incetatu in urm'a plansorilor. Cu introducerea sistemii militare se aratà lips'a de a estinde graniti'a si pe tienutulú Borgoului si pe vr'o cateva sate de lenga riulu Siieu, cea ce s'a si intemplatú.

Cu acésta estindere se facú neaperata in acela tienutu sterpu si castigarea necesariului numeru de munti, spre imultirea isvóreloru de castigu ale granitiarilor.

Dupa aceasta in anulu 1769, fiindu granitiarii asiediati cá corpu de oserbatiune, provediuti cu si antiuri in contra turciloru, de ei fú impinsu vulturulu otarolui mai catra Bucovin'a, ce era pe atunci moldoveneasca, si prin acésta prin ei fura castigati asia numitii munti revindicati, cari dupa ordinulu gloriosului, de eterna memoria demnului si neuitatului imperatu Josifu II cá coregentu se impartira prin pleniutintii comunelor in anulu 1779 antaia si in anulu 1807 a dóu'a óra între comune, dupa lipsa, si s'au si inserisu la catastru cá bunu comunalu.

Si aceasta fu demonstrata pe lenga altele mai multe la comisiunea despartirii paduriloru din 1853,

în responsulu sub Nr. 16 la întrebarea a treia. Muntii revindicați totuși în fapta folosiți de granitarii, cu singur'a excepție a muntelui Dosulu stanișoarei, care după trecerea măsuratură se dăde cu arenda în favoarea reatuturoră caselor comunale.

Erariulu montanu, pe calea comădei generale cam pela anul 1806 a luat delă orasielulu montanisticu Rocna prin contractu de arenda Nr. 17 muntele Craciunelu, ce le remasese delă strabuni, despartindulu de otarulu loru și că ecivalentu (dreptu schimbu) pentru acela i a datu în posesiune revindicatulu munte Poian'a Cosnei.

Sumele incurse din esarendarea „Creciunelului” chiaru și după luarea muntelui delă Roșeni, anca unu timpu lungu s'au datu totu cassei comunale din Rocna. Mai tardiu s'a împartitu această arenda la toate cassele comunale după proporțiune. În anul 1834 a începutu a se întrebuintia această arenda spre susținerea bandei de musica a regimentulu.

Delă anul 1830, după cum suna Nr. 18, s'a întemeiatu asia numitul fundu de monturu antaiu din banii repartiti pe case și încasati și a două din două treimi a baniloru, cari comunele însesi și au impusu pentru pasiunaritul muntiloru. În acela curgea, spre îmbunătățirea caselor comunale.

După a) ad 18 delă 1833 și pausaliele din monturile învechite, ce se cuvinea celoru optu companii campestre, ce stetera mai înainte în garnison'a țierei, și după sunetulu contractulu de arenda, până la 1839 se dădera totu banii de arenda și delă „Creciunelu” acestui fundu, ear' de atunci încôce numai diumătate, fiindcă cealaltă diumătate s'a poruncitu de către comand'a generală a se pune în fondulu proventeloru.

La împartirea muntiloru revindicați, remase muntele Dosulu stanișoarei neîmpartitu, și fû esarendatu, după acelu Nr. 20 până la anul 1836 în favoarea tuturor caselor comunale.

În anul 1836 s'au datu și banii arendii delă Dosulu stanișoarei prin declarația din buna voinția propriei fondului de monturu, că se scape de neplăcerea a contribui după fumuri la castigarea monturulu pentru servitiulu internu.

După sistem'a confiniaria era îndatorati granitarii, pe lenga o plată la începutu de patru doidiaceri valută vienă. ear' mai tardiu de patru doidiaceri moneta conventională, a tăia lemne de arsu pentru oficii și pentru partitele militare, și se le și carre aceluora din departare adeseori de patru — cinci mi-

luri și totuși era constrinsi se se multiamăsca cu aceeași plată croită pe stanginu.

Până la anul 1836 li se dă această plată în bani gata la mână.

Din acestu anu înse liferara ei lemnele pentru plată, totuși numai că se scape de contribuția pe fișce care casa, acei bani delă cei ce avea dreptu ai primi se adăuseră earăși la fondulu de monturu, caruia totdeauna se mai adăuga pausaliele desdăunării pentru monturu, ce se cuvinea pentru purtarea propriulu monturu în servitiu de garnisonă și de tabără. Pe lenga aceste isvora de venitu s'au mai datu la fondulu de monturu, spre înmulțirea lui, și sum'a de rebonificare pentru perechea de papuci, care se cuvinea fișce caruia individuu pe anu, cându era în servitiu de garnisonă seu de tabără, care înse în 1848—49 nu iau primitu.

După cum suna diurnalulu de cassa Nr. 21 pe tempulu desfacerei institutulu de granitarii era în banii de monturu astfelu castigati o sumă și adăca în chartie de statu	17000 fl. — cr.
în bani gata	11435 „ 38 ² / ₈ „
la olaltă	28435 fl. 38 ² / ₈ cr.

La această ar fi a se mai socoti și pausaliele monturilor învechite, care se cuvinea fecioriloru esiti în tabără cu propriile monture în anul 1848—49, care se potu socoti la 30,000 fl. după cum suna a, ad 21.

După sunetulu acelu b) ad 21 s'a asemnatu numai 14000 fl. ear' mai tardiu, din temeieri necunoscute granitariiloru s'a scadiutu la 7767, cea ce se vede din c) ad 21.

Fondulu școlariu comunalu s'ia luat începutulu după cum arată Nr. 22 din banii arendii crăcimariulu pe trei luni, care granitarii din liber'a voia iau șiertfitu spre acela scopu.

În cerculu Borgoului cursera în acestu fundu și banii, din motivulu prea slabulu secerisii daruiti pentru semintiă în 1832 de înălțimea sa regăsca repausatulu serenisimu archiduce Ferdinandu de Este; unele comune au adăgat și venitul agonisitu prin îngrădirea și semănarea ogorulu, (imasiu) care după economi'a de două campuri în totu alu doilea anu se întrebuintia că locu de pășune asia în catu, după adăverinti'a cassei Nr. 23 la desființarea regimentulu de frontieră remase o sumă, și adăca:

in bani gata	1083 fl. 28	cr.
in chartie de statu	13191 „ —	„
in obligatiuni private	8831 „ 25 ¹ / ₈	„
in posturi active	2369 „ 12 ¹ / ₂	„

la olalta 25475 fl. 6 cr.

Din aceste sume dupa socotelele mai adeseori aratate deregatoriilor mai inalte cu cererea asemnatiunei erogatorilor la incheierea anului de administratiune 1858, si adeca din sumele fondului de monturu menitu dela anul 1851 pentru stipendii au fostu interese

8357 fl. 28²/₄ cr.

asemenea pentru fondulu sco-

lariu comunalu interese 10394 fl. 73 cr.

la olalta 18652 fl. 12¹/₄ cr.

La desfiintierea starii militare de graniti'a v'ati induratu Maiestatea Vostra c. r. apostolica nunumai a lasa starea de posesiune libera de atunci in starea sa de mai nainte, ci anca in recunoscintia deosebita pentru facutele servitii folositorie si meritele castigate prin acesta a concede prea gratiosu folosirea muntiloru revindicati si mai incolo comuneloru ce au avutu parte la aceia.

Inaltulu c. r. guvernentu civilu si militariu, dupa cum suna Nr. 24, fondulu de monturu si fondulu scóleloru com. analogu casseloru comunale si bisericesci, anca lea recunoscutu cá proprietate nedisputavera a granitiariloru.

Cu tóte acestea esmisului la desfiintierea granitiei Domnu comisariu ministerialu de Rosenfeldu ei placú a desfasura o parere cu totulu opusa intentiuniloru preinalte despre posesiunea si relatiunile publice ale averei comuneloru confuiei desfiintiate si puse man'a spre realizarea acelei pareri.

Aceasta se vede din respunsulu inaltului c. r. guvernentu civilu si militariu din Transilvani'a sub 26 urmatu la aceasta, cu decretulu Nr. 25 catra c. r. comanda militaria districtuala din Retégu, in care i se sfatuesce D. comisariu, cá se examine bine giurstarile, ce dinsulu nu lea pre consideratu, si chiaru si din privintia politica se nu lase a veni la cunoscintia granitiariloru parerea lui pronunziata.

In 13. Martiu 1851, cá in aniversarea desfiintiarii granitiei, s'a fostu asiediatu, fiindu de fačia reprezentantii tuturor 44 de comune, pe calea liberei alegeri, oficialminte o asia numita comisiune administrativa de fondulu scolariu.

Aceasta comisiune s'a insarcinatu cu revisiunea socotelorlu fondului scolariu comunalu si cu administratiunea fondului de monturu, care anca atunci s'a fostu destinatulu spre stipendii pentru cultivarea mai inalta a tineriloru din granitia.

Aceasta comisiune, recunoscuta de deregatorii totudenna cá corporatiune, nici odata nu avú norocirea a administra in realitate fondulu in urma po-
menitu, pentruca nu i se predede, ci ea decadiú la o representatiune, ce computa numai in idea (ad. numai cu numele).

In anul 1854 cu ocaziunea escrierii imprumutulu nationalu anca si mai puçinu i s'a lasatu, fiindca deregatori'a finantiale se imestecá deadreptulu in cauzele fonduriloru si casiuná o corespondintia superatori'a ne intrerupta, prin care in aprópe de siese ani nu s'a casitigatu nici macaru unu banu spre binele comuneloru; dar' apoi comisiunei i a casionatu o portare de socoteli insedarnica si o osteneala rapitória de tempu si de sanetate, eara granitiariloru nu puçina neplacere pentru atacarea drepturiloru loru atatu de vederata.

La provocatiunea facuta in generalu cugetá comisiunea administratori'a a fondului a implini o datori'a patriotica, candu a suscrisu bani gata din fondulu de monturu per

12000 fl.

si bani scosi din arend'a muntiloru

4000 fl.

la olalta 16000 fl.

la imprumutulu nationalu.

La intetirea comisiunei, cá interesele restante se se se faca curgatori'e, facú inaltulu gubernu prin telegrafu intrebare la ministeriulu de finantia si dupa cum suna Nr. 27 la respunsulu primitu: ca si interesele restante crescute per 4000 se potu suscrie, o facú si acesta cu tóta bunavoirea.

Inse mai tardiu, dupa cum suna emisulu prefecturei pres. Nr. 814 din 18. Jnniu 1855 ast'a in contradicere cu sene insasi, reflectase, ca interesele nu se potu asemna, pana candu tóta averea, adeca atatu cea de monturu séu de stipendie, catu si a fondului scolariu comunale, ce se afla in man'a comuneloru, nu se va da la cass'a principala a tierii spre a se tiené in evidentia.

Comisiunea, cunoscundu parerile poporatiunei, la provocarea repetita facuta in caus'a acésta din partea prefecturei dede in contra acestei transferari protestu, inse nu fú ascultata, ci dupa ce facú declararea Nr. 28, cumca esportarea nu prejudeca dreptu-

lui de proprietate, dupa a ad. 28, tóte adeverintiele de depositu si alte chartii de pretiu tienetórie de fondulu de monturu, care se afá la oficiulu contributionariu, se dusera din Naseudu, la care fapta comisiunea respunse cu protocolu preservandusi dreptulu, dupa cumu arata b) ad 28. Comisiunea, numai dupa ce se esportase intregulu fondu de monturu séu de sti-pendii, cumu arata c) ad 28, fú insciintiiata despre acésta intimplare cu acea oserbare, ca documentele despre acésta erau mai nainte anca in anulu 1855 transferate.

In Aprilie 1859, dupa cumu arata 29, cerutulu mai demulte ori fondu alu scoleloru comunale, ce se afá in manile comuneloru, ear'asi se cerú, cá se se straportedie, inse aceasta nu s'a pututu intempla, fiindu ca nici macaru interesele dela obligatiunile concerninte de statu séu adeverintie de depositu nu vrea a se plati, prin urmare dupa o straportare a capitalulu era teama de vreunu ce si mai reu.

La acésta comisiunea recercata indrumà comunele la oficiulu de cercu, unde ele, dupa cumu se vede chiaru din a ad 29, isi dederu dechiaratiunile sale negative.

La inceputulu an. scolasticu 1859/60 venise la cunoscenti'a comisiunei, cumca acumu, chiaru si fora a se fi ea presciintiatu mai nainte, midiolócele banesci de lipsa pentru intemeiérea preparandiei centrale in Naseudu s'au asemnatu din capitalulu fondulu de monturu, mai antaiu in Gherla, dupa sunetulu Nr. 30.

Asia comisiunea 'si tienú de oblegaminte a 'si preserva dreptulu protestandu, si prin c. r. locutiintia a 'si recere dela cass'a principala a tierei socotelele, prin Nr. 31, la care inse neci ca primi vreunu respunsu.

In urm'a acestora cerú comisiunea in Juniu a. e. a se concede o adunare a reprezentantiloru comunali spre a se justifica, ceea ce, dupa 32, i se si deferi.

Intr'aceea, scurtu inainte de tienerea adunarii, in urm'a unei petitiuni asternute de catra comunele granitiarie, pentru concederea de a ridica din fondulu de provente granitiariu edificiuulu institutulu militarui cadutu in ruine, veni impartasirea a ad 32 a inaltu-

lui c. r. ministeriu de finantie, in care caus'a ambeloru fonduri se confunda cu cestiunea de proprietate si in presupunerea, ca fondulu de monturu provine exclusivu din veniturile montiloru revindicati, ceea ce inse nu e adeveratu, aceea cauza se amanà pana la decisiunea pretinsiuniloru de proprietate, nebagandu in séma impregiurarea, ca in tienutulu regimentulu alu doile romanu nu se afla nici o proprietate disputavera de felulu acesta, si ca in casu, candu toti muntii s'ar fi folositu de insele comunitati, deregatori'a de finantia nu ar fi in stare a pretinde vre o plata pentru aceasta folosire, ce amesuratu prea inaltei vointie li se cuvine loru. Acumu inse candu poporatiunea pentru folosulu publicu alu comuneloru, insasi ea de buna vóia, renunciá de folosirea in parte si candu din acésta cedere s'a adunatu o suma frumusica, in fine, dupa o tragere si impingere de diece ani incóce si incolo, s'a incurcatu lucrulu si mai tare, ceace dede apoi poporulu din granitia motivu spre cea mai temeinica neincredere si mai mare ingrigiare.

In adnarea tienuta de toti alesii reprezentanti ai celoru 44 de comune, cumu se vede din protocolu Nr. 33, s'a decretatu se se aleaga unu comitetu nou, precumu si o deputatiune constatória din patru membri spre a se tramite la Maiestatea Sa c. r. apostolica, ceace se si facú.

In intielesulu mandatulu datu prin plenipotintia Nr. 34 de catra comisiune, deputatiunea, pe temeiulu esecutarei facute cu tóta supunerea, care e sprijinita si prin 35, fiindu insarcinata de comune, isi iea cutediare a constringe cu tóta umilinti'a acele petitiuni in urmatóriele: (Va urmá.)

De ce n'are ursulu códa?

— Ursule! alearga, eata unu stupu cu miere!
A graitu o haita de patru picere.

— Totulu pentru haita, pentru noi nimicu,
Le respunde iute ursulu celu voinicu.

Cele-alte vite, iepuri, vulpi si lupi
Ilu iéu de urechia si 'lu terescu la stupi.

Urechile-i rupe de multu ce 'lu intinde.
Ursulu vede fagulu, pof't'a i se aprinde.

Nu mai potu se 'lu smulga dela stupulu seu:

Ilu apucu de códa si ilu tragu meru;
Cód'a i se rupe si totu sta se róda.

Eata de ce lucru n'are ursulu códa

P r o v e r b i u l u :

Ursu-i rupi urechi'a, cá se 'lu duci la stupi,
Si se 'lu tragi d'acolo cód'a anca-i rupi.

D. Bolintineanu.